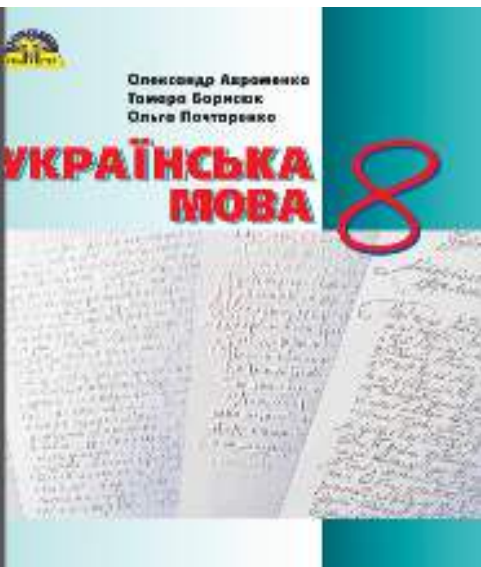

8 клас

Розділові знаки при вставних словах (словосполученнях, реченнях).

Стрембицька Л.А.

Позначте твердження, яке є правильним

- А) у реченні звертання виконує синтаксичну роль підмета;
- Б) у реченні звертання виконує синтаксичну роль додатка;
- ☒ В) звертання ніколи не буває членом речення;
- Г) звертання може бути будь-яким членом речення.

Укажіть речення, у якому звертання стоїть на початку

- А Ти зійди на гору, брате, і поглянь на схід: стали світлими наші хати і просторий світ.
- ☒ Б О ліро пушкінська, на світ увесь брини про зорі щастя.
- В Ми зберегли тебе, українська мово, щоб лютий ворог не поранив.
- Г Добридень, тату мій і далі неосяжні, прийміть любов мою й тепло пісень моїх.

Позначте речення, у якому правильно розставлено розділові знаки при звертанні

- А О світе, мій, невже без таїни народжуєш троянди й полини?
- Б Прости мені земле, коли не такий, як треба синам твоїм бути.
- ☒ В Ой ти, ниво моя, ниво золотая.
- Г Мій, Боже, милий, як то мало святих людей на світі стало.

Прочитайте речення. Укажіть, якими словами та відтінками значень вони різняться.

- Автобус запізнюється.
- Автобус, **здається**, запізнюється.
- Автобус, **кажуть**, запізнюється.
- Автобус, **безперечно**, запізнюється.
- **На жаль**, автобус запізнюється.
- **Майте на увазі**, автобус запізнюється.
- **Отже**, автобус запізнюється.

Яку роль, на вашу думку, відіграють виділені слова в реченнях?

**Вставні слова (ВС),
словосполучення
й речення –
це слова ,
що виражають
особисте
ставлення мовця
до сказаного .**

Вставні слова не є членами речення .

Наприклад :

Будь ласка , зачиняйте двері .

На письмі вставні слова виділяються комами.

1. **Може**, треба інакше це виконати?

2. На деревах вже листочки, **отже**, вже весна прийшла до нас непомітно.

3. **На щастя**, ми вільно можемо говорити англійською мовою.

Вставні слова можуть стояти у середині, на початку та в кінці речення.

1. Ви , звичайно, знаєте мою сестру.

Початок речення , **ВС** , кінець речення.

2. Звичайно, ви знаєте мою сестру.

ВС , кінець речення.

3. Ви знаєте мою сестру, звичайно.

Початок речення, **ВС**.

Групи вставних конструкцій за значенням

Значення вставних конструкцій	Найуживаніші конструкції	Приклади
упевненість чи невпевненість	<i>безумовно, безперечно, без сумніву, справді, певна річ, ясна річ, правду кажучи, щоправда, здається, певно, мабуть, може, очевидно, сподіваюся</i>	<i>Чи, може, це приснилось нам купання в річці Геракліта? (Л. Костенко).</i>
емоційна оцінка (задоволення чи незадоволення) мовця	<i>на щастя, на диво, на радість, слава Богу, нарешті, на жаль, на сором, як на зло, як на гріх, соромно казати, чого доброго</i>	<i>На щастя, злива вже вщухала.</i>
вказівка на джерело інформації	<i>кажуть, як кажуть, мовляв, чую, бачу, по-моєму, на мою думку, на думку ... , за висловом ...</i>	<i>Там, кажуть, з гір усю країну видно (Леся Українка).</i>
активізація уваги співрозмовника	<i>бачиш, бач, вірите, знаєш, уявляєш, уявіть собі, майте на увазі, зверніть увагу, між нами кажучи, слово честі, чуєте</i>	<i>А завтра в мене, знаєш, важливі справи в місті.</i>
зв'язок між думками	<i>по-перше, по-друге, з одного боку, з іншого боку, до речі, між іншим, крім того, навпаки, отже, значить, наприклад, зокрема, узагалі, коротко кажучи, зрештою</i>	<i>Додому я не йшов, а летів, бо, по-перше, міг похвалитися, що мама одразу має школяра не першої, а другої групи, а по-друге, треба було збігати в ліс (М. Стельмах).</i>

Знайдіть вставні слова й виділіть їх комами (усно).

1. Не можна кажуть людині
помолодшати, а подобрішати завжди
можна.
2. Здавалосьь заgrimів десь на небі грім.
3. І справді то скрипіли сінешні двері у
хаті баби Ярини.

Вправа 1 с.111 (усно)

Як ви вже, певно, знаєте, повноцінне життя всіх істот — і людини, звичайно, теж — можливе тільки серед чистої природи. Але, на жаль, нині на Землі майже неможливо знайти хоча б невеликий клаптик ідеального середовища.

Якщо раніше, ще кілька десятиків років тому, екологи вивчали тільки взаємозв'язки між живими істотами й неживою природою, то тепер їм роботи значно додалося. По-перше, доводиться вивчати, як живуть і чи взагалі зможуть вижити ті чи інші види рослин у забрудненому навколишньому середовищі, а по-друге, треба вирішувати, що робити, аби припинити подальше забруднення природи. Це, без сумніву, дуже важлива, складна й важка робота. І вимагає вона, звичайно, участі не тільки вчених-екологів, а й усіх людей на Землі. Бо це, справді, стосується всіх без винятку.

А. Визначення

упевненість чи невпевненість	<i>безумовно, безперечно, без сумніву, справді, певна річ, ясна річ, правду кажучи, щоправда, здається, певно, мабуть, може, очевидно, сподіваюся</i>	<i>Чи, може, це приснилося нам купання в річці Геракліта? (Л. Костенко).</i>
емоційна оцінка (задоволення чи незадоволення) мовця	<i>на щастя, на диво, на радість, слава Богу, нарешті, на жаль, на сором, як на зло, як на гріх, соромно казати, чого доброго</i>	<i>На щастя, злива вже видухала.</i>
вказівка на джерело інформації	<i>кажуть, як кажуть, мовляв, чую, бачу, по-моєму, на мою думку, на думку ... , за висловом ...</i>	<i>Там, кажуть, з гір усю країну видно (Леся Українка).</i>
активізація уваги співрозмовника	<i>бачиш, бач, вірите, знаєш, уявляєш, уявіть собі, майте на увазі, зверніть увагу, між нами кажучи, слово честі, чуєте</i>	<i>А завтра в мене, знаєш, важливі справи в місті.</i>
зв'язок між думками	<i>по-перше, по-друге, з одного боку, з іншого боку, до речі, між іншим, крім того, навпаки, отже, значить, наприклад, зокрема, узагалі, коротко кажучи, зрештою</i>	<i>Додому я не йшов, а летів, бо, по-перше, міг похвалитися, що мама одразу має школяра не першої, а другої групи, а по-друге, треба було збігати в ліс (М. Стельмах).</i>

значен-

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Слова

ввічливості

теж відносять

до вставних слів.

**Дякую, будь ласка, до
побачення, на добраніч,
доброго дня, вітаю, спасибі,
прошу, перепрошую,
вибачте.**

**Деякі слова в реченні можуть
виконувати різні функції - бути
членами речення і вставними словами.**

дієслова

здається
кажуть
думаю

іменники

правда
на жаль
на щастя

прислівники

звичайно
видно
можливо

**Якщо до слова в реченні можна поставити
питання від інших слів, то воно не вставне і
виділяти його комами не потрібно.**

Порівняйте:

1. Там кажуть
усю правду.

2. Максим може
вам заспівати.

3. Здалеку видно
плесо річки.

1. Там, кажуть,
сонце спати
лягає.

2. Я, може, вам
заспіваю?

3. Будинок тут,
видно, недавно
збудовано.

Творче завдання

Складіть три пари речень, щоб в одних слова *чуєте, здавалось, виходить* були вставними, а в інших ці самі слова виступали в ролі членів речення.

Зразок. Треба, *виходить*, іти на додаткове заняття з алгебри. —
З класу *виходить* гарна дівчина.

Слова **однак, одначе, проте**
є вставними лише
в середині речення,
а на початку речення
вони є сполучниками.

*Сьогодні весь день лив
дощ. **Однак** на завтра обіцяють
хорошу погоду.*

*Сьогодні весь день лив дощ.
На завтра, **однак**, обіцяють
хорошу погоду.*

Ніколи не бувають вставними словами

тож

майже

якраз

отож

адже

навіть

мовби

тобто

нібито

все-
таки

тільки

просто

при
цьому

буквально

притому

саме

причому

особливо

принаймні

приблизно

Вибірково-розподільний словниковий диктант.

**Запишіть в одну колонку звертання, а в другу —
вставні слова, словосполучення, речення.**

Поясніть їх правопис.

**Сину, на мою думку,
сизокрилий, зрештою, Вітчизно
моя, може, люди, дозвоьте,
Ніно Павлівно, безумовно,
брати, між іншим, дорогі мої
однокласники.**

Вправа 2 с.111

2. Перепишіть речення й виконайте завдання.

1. Здається часу і не гаю а не встигаю не встигаю! 2. Ліс був живий. Він не прощався. Віки здавалось прошумить. 3. Старенька груша дихає на пальці їй певно сняться повні жмені груш. 4. Може десь є лотоси і *гінкго* тихі ріки і рожева даль — у краю неляканих фламінго де росте неламаний мигдаль. 5. Чи нафта розпливлась чи може це казки — на Командорах кажуть серед літа з морської піни вийшла на піски коров'яча остання Афродіта. 6. Одплачеться природа. Їй стане легше певно. Як мені. 7. Може вранці десь на Чорногорі сонце встало з лівої ноги. 8. Ліс теж змінився. Може постарів. Чи траса порозхитувала сосни. 9. Я дерево я сніг я все що я люблю. І може це і є моя найвища сутність (З поезій Л. Костенко).

А. Розставте пропущені розділові знаки. Назвіть вставні слова й з'ясуйте, до якої групи за значенням вони належать.

Вправа 4 с.112 (усно)

4. Прочитайте речення. Доповніть їх вставними словами (словосполученнями) тієї групи за значенням, що в дужках (усно).

У сучасному світі проблема накопичення відходів стоїть (*упевненість*) особливо гостро з двох основних причин, наслідки яких можуть бути дуже сумними для людства.

(*Зв'язок між думками*) запаси природних ресурсів, наявних на Землі, не безмежні. Нераціональне їх використання призвело до того, що нині людство вже витратило майже третину цих ресурсів. Саме тому (*упевненість*) важливо витрачати їх економно, одночасно підшуковуючи їм альтернативу й (*зв'язок між думками*) займаючись вторинною переробкою вже використаної сировини.

(*Зв'язок між думками*) однією з причин глобального потепління є «парниковий ефект», зокрема через величезні купи промислового та побутового сміття. Люди викидають тонни поліетиленових пакетів, усіляких упаковок, покришок, побутової техніки й інших відходів, розкладання яких (*емоційна оцінка — незадоволення*) триватиме століттями.

Сміття (*вказівка на джерело повідомлення*) треба грамотно утилізувати, а ще краще — переробляти, даючи вже використаній сировині друге життя.

Вправа 5 с.112

 5. Перепишіть речення, увівши в кожне з них вставну конструкцію й розставивши розділові знаки.

1. Нині в Європі під утилізацією сміття розуміють його сортування та використання як вторинної сировини. 2. Найкраще зі своїм сміттям удається впоратися Швеції. Ця країна переробляє 52 % від загальної кількості відходів. 3. У Нью-Джерсі (США) відкрито музей сміття. Там зберігаються зразки нестандартного цікавого й небезпечного сміття. 4. Величезною є проблема утилізації старих комп'ютерів. У них містяться небезпечні для навколишнього середовища сполуки, тому в Європі для комп'ютерної техніки існують спеціальні закриті звалища. 5. Добування енергії за рахунок спалювання сміття в британському місті Едмонтоні щорічно економить 100 тисяч тонн вугілля. 6. Найпоширеніше сміття на планеті — недокурки. Щороку їх накопичується понад 4,5 млрд штук (З енциклопедії).

КУЛЬТУРА СЛОВА

А. Запам'ятайте, як треба наголошувати слова.

Чергові́й, фено́мен, котрі́й, дро́ва, фо́льга.

Б. Запам'ятайте правильний варіант слововживання.

НЕПРАВИЛЬНО

позбутися від звички

приречений до занепаду

це до мене не стосується

читаю на англійській мові

три метра на секунду

ПРАВИЛЬНО

позбутися звички

приречений на занепад

це мене не стосується

читаю англійською мовою

три метри за секунду

В. Перегляньте експрес-урок «Середовище не буває оточуючим». Перекажіть його зміст, використавши дві-три вставні конструкції.

Середовище не буває оточуючим

<https://www.youtube.com/watch?v=WrjaKpwepTU>

**Слова або сполучення слів,
якими мовець виражає своє
ставлення до того, про що він
повідомляє, називають...**

- А) вставними;
- Б) однорідними;
- В) відокремленими;
- Г) звертаннями.

У реченні вставні слова

- А) виступають підметом;
- Б) виступають
означенням;
- В) не виступають членами
речення;
- Г) виступають присудком.

Познач речення зі вставним словом (розділові знаки пропущено)

- А) То як вам земляки живеться?
- Б) Крізь ці кущі здається ніхто не пробереться.
- В) Будьте з рідними ніжні й ласкаві.
- Г) Місяць козацьке сонце.

Домашнє завдання

§33 Вправа 4, с.119